

השיעור השבועי

גליון מס' 550

הרב המקריב: הר"ר ג'ג אטיאס שליט"א
רב אורח: הר"ר ג'ג ראובן דרעי שליט"א

השיעור נמסר בכל מוצאי שבת בביה"כ היזדים ומשודר דרך הליון והרדיו ובקוויס רבים. מיסודו של מרן רבינו עובדיה יוסף זצ"ל

כתב וערך השיעור:
הרב דכיר פריץ שליט"א

ר"ת	יציאה	כניסה	ידועלים
21:20	20:22	19:31	חל אביב
21:17	20:21	19:30	חיפה
21:21	20:25	19:34	באר שבע
21:17	20:21	19:30	

חקת | ה' תמוז תשפ"ו

הנאה ממעשה שבת - ג

תערובת תבשיל שנתבשל בשבת. הנאה ממעשה שבת בדבר השנוי במחלוקת. עירוני מים רותחים על חמין שמצטמק. בישול אחר בישול בלח. חימום 'סופלה' בשבת. בישול קפה עם הל וקפה נמס בטעמים בשבת. קמא קמא בטייל

דבר שיש לו מתירין

ב. אנחנו בתור ילדים זוכרים איך מרן התייחס אליהם ופלפל איתם, למרות שהם בחורים צעירים ולא מבינים בהלכה, אבל הסביר להם, ואמר: תשמעו, לכאורה המים התערבו בשיש, אבל במוצאי שבת בכל אופן מותר לאכול, ואם כן הוא דבר שיש לו מתירין, שאפילו באלף לא בטייל? וכמו שמצינו לגבי ביצה שנולדה ביום טוב או בשבת, שהיא מוקצה ואסור לאכול אותה, או לגעת בה - כי כיון שהיא עגולה כשנוגע בה מטלטל אותה - ובמוצאי שבת או יום טוב היא מותרת, וכיון שהיא דבר שיש לו מתירין, אפילו התערבה בשבת באלף ביצים - ולא ידוע איזו ביצה היא זו - כולן אסורות (ביצה ב:), משום שעד שתאכלנו באיסור - בשבת - תאכלנו בהיתר - במוצאי שבת (רש"י ביצה ג:). או כפי הטעם של הר"ן בנדרים (נב:), שנחשב כמו מין במינו שאפילו באלף לא בטייל. אמר מרן, לפי זה, כיון ששפכת את החמין ועברת על איסור בישול, וזה דבר שיש לו מתירין במוצאי שבת, שיחכו כל החסידים ויאכלו את החמין בסעודה רביעית... כשראו שהרב עומד לאסור להם, נבהלו. אבל הרב אמר להם: למעשה יש להתיר. למה, וכי "ומקלו יגיד לו", "מתיר אסורים"?!...!

מעשה בחמין

א. לפני כששים וחמש שנה, מאחורי הבית שלנו ברחוב אלקנה, הקימו את ישיבת טשיבין ברחוב חנה, והגאון מטשיבין - היה אחד מגדולי הדור - אמר לתלמידים: כשיש לכם שאלה בהלכה תשאלו את הרב עובדיה. ליל שבת מרן היה יושב ולומד, והנה ליל שבת אחד בשעת לילה מאוחרת, באו שני חסידים ודפקו בדלת, הייתי צריך להזיז את המטה המתקפלת ולפתוח את הדלת, מי מגיע בשעה כזאת? וסיפרו, טיפסנו על הגדר של החצר וראינו שהאור דולק והרב יושב ולומד, ויש לנו שאלה דחופה לשאול את הרב. נכנסתי למרן ואמרת לי ששני חסידים באו לשאול שאלה דחופה, ואמר, שייכנסו. אחד מהם סיפר למרן: אני תורן בחדר האוכל, אחראי לחלק את החמין, לפתוח ולסגור את המטבח וכו', והנה הלילה נכנסתי למטבח, ואני רואה שהחמין עומד להישרף, ובבוקר עד שיתחילו להתפלל ויגמרו, החמין ישרף, ומה יאכלו מחר? יאכלו אותי... "ויפן כה וכה וירא כי אין איש", לקחתי נטלה ופתחתי את הברז, ושפכתי מים לתוך החמין. אבל על המזל שלו, בדיוק נכנס חסיד אחר, ואמר לו: מה עשית? זה בישול! אמר: אל תספר לאף אחד... איך לא אספר, בישלת בשבת במזיד, ואסור לאכול מהחמין! אמרו, נלך לרב עובדיה ונשאל אותו. ובא בבושת פנים וסיפר שטעה, נבהל שהחמין עומד להישרף... ומה אפשר לעשות? אמר להם הרב, יש בסיר פי ששים מהמים? יש, אם כן המים בטלים ברוב.

יוסף שליט"א. אתה ה' תשמרהו וכצנה רצון תעטרנהו, בבריאיות איתנה ונהורא מעליא. איזה זכות זוכה עם ישראל שיש לנו כזה מנהיג, שמאיר את עינינו בתורתו בחכמתו ובתבונתו. מי לא מעיין בספריו, והוא מתווה לנו את הדרך בחכמה ובגאונות, ובסבר פנים יפות, מדרבן ומעודד כל רב בישראל, רב בית כנסת, רב מושב, רב שכונה, רב אזורי, רב עיר, להגדיל תורה כמה שיותר, להאריב את התורה לעם ישראל. לכן אנחנו צריכים להתגאות שיש לנו מורה כדרך כזה, בגאונות ובשקידה, "בשבתך בבייתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך", יושב ומלבן סוגיות, ומוציא פסק הלכה, ואנחנו פותחים את הספרים והכל ברור לנו כשמש. נברך אותו בבריאיות איתנה, ה' ישמרהו מעינא בישא, עין הרע, סכנת דרכים, ובכל אשר יפנה ישיכל ויצליח. אכ"ר.

1 מדברי הרב גד אטיאס שליט"א: ברשות מרן הראשון לציון, משה רבנו נשתבח לא בגלל היותו העניו הגדול או הנביא הגדול, אלא בגלל מסירות הנפש לעם ישראל. מורי ורבותי, כולנו יודעים, שהספרים של מרן האבא זצוק"ל ומרן הראשון לציון פאר הדור והדרו שליט"א ה"לקוט יוסף", נמצאים בכל בית, בכל ישיבה, בכל בית כנסת, ולא רק נמצאים, אלא לומדים בהם ומקיימים את הפסקים, והולכים לאורם. תמיד חשבתי, מה זכה הרב שכל פסק בילקוט יוסף כולם מקבלים? אלא זה בזכות המסירות נפש של מרן לעם ישראל. הרב מגיע למסור שיעור בכל עיר ובכל מקום כבר כמה וכמה שנים, ומאות ואלפים באים לכבודו, ובשיעורים רואים איך שהוא מקיף את הש"ס, ראשונים ואחרונים, והכל בעונה, וסוד ההצלחה זה המסירות נפש שלו לעם ישראל. נברך את מרן הראש"ל שהקב"ה יתן לו כח ובריאיות, אריכות ימים ושנים, להגדיל תורה ולהאדירה. אמן.

דברי מרן שליט"א: חזק וברוך להגאון הרב גד אטיאס שנבחר השבוע לרב מועצה אזורית מטה יהודה, כבר הרבה שנים מתפקד כרב אזורי בפועל, ועכשיו נכנס באופן רשמי, והוא הולך בדרכו של מרן. כמה פעמים היו כנסי רבנים, ונפגשתי אתו שם, וראיתי שהולך בכל ההלכות כמו דעת מרן. תדע שבמועצה אזורית מטה יהודה יש הרבה מושבים, אנשים טובים ויראי שמים.

מדברי הרב ראובן דרעי שליט"א: ברשות כבוד מורנו ורבנו, הגאון הגדול, אביר הרועים, מרן שר התורה, המקהיל קהילות ברבים, המתווה את הדרך ההלכתית בכל אתר ואתר, בכל העולם כולו, כבוד מורנו ורבנו הגאון הרב יצחק

ג. אלא הסביר להם, שלדברי מרן הבית יוסף (יו"ד ס"ס קב) בשם רבינו ירוחם (דף קמ ע"ג) בשם הרמ"ה, דבר שיש לו מתירין הוא רק דבר שעתידי להיות מותר לכל. וכן כתב הרמ"א (בהגה שם): ולא מקרי דבר שיש לו מתירין, אלא אם כן הותר למי שנאסר, אבל אם נשאר לאחד לעולם אסור, אף על גב שמוותר לאחרים כגון המבשל בשבת, לא מיקרי דבר שיש לו מתירין. והסברא בזה, שהרי המבשל במזיד, הוא בעצמו אסור לו לאכול מהתבשיל לעולם ועד, וכיון שכלפיו זה דבר שאין לו מתירין, אם נתערב בששים מתבטל, ויכול לאכול בשבת. ואיך יתכן שהוא עצמו - שעשה את העבירה ושפך את המים מהברז, יכול לאכול, ואחרים - כל בני הישיבה, לא יוכלו לאכול, זה לא אבסורד?! לכן מרן הורה להם שמוותר לאכול מהחמין, "יאכלו ענוים וישבעו" (ע"ע הליכות עולם ח"ד עמ' ל).

נתערב בשבת או אחר השבת

אמנם המגן אברהם (סימן שיח סק"ב) סובר שכל ההיתר של מרן והרמ"א זהו רק בנתערב אחר השבת, אבל אם נתערב בשבת הכל אסור, כי מכיון שלאחרים הוא בגדר דבר שיש לו מתירים ואינו בטל, הוא הדין למבשל שאינו בטל. וכן דעת רבינו יוסף חיים (בשו"ת רב פעלים ח"ב חאו"ה סימן יז, ובבן איש חי פרשת בא אות ב). ויש אומרים שצריך להתיר את התבשיל למבשל כיון שעבורו הוא דבר שאין לו מתירים, ולאסור לאחרים את התבשיל כיון שעבורם הוא דבר שיש לו מתירים במוצאי שבת, כך דעת החוות דעת והפרי מגדים והפליתי והיד אברהם (ס"ס קב). אבל בכמה ספרים תמהו על זה, שהרי לא יתכן להחמיר על אחרים יותר מעל המבשל עצמו. על כרחך כיון שמוותר לו, יש להתיר גם לאחרים. וכן דעת המאמר מרדכי (סי' שיח סק"א) והתוספת שבת (סק"ב) והנהר שלום (סי' שיח סק"א) והחתם סופר בהגהותיו לש"ע (ר"ס שיח). וכן עיקר לדינא, שהרי מעשה שבת אסור מדרבנן, וגם הדין שדבר שיש לו מתירים אינו בטל הוא מדרבנן, וספק דרבנן לקולא. ובפרט שכן נראה דעת מרן והרמ"א (השיעור השבועי תשפ"ב פר' נח אות ה).

ד. כך זכרנו מקטנות שמרן זצ"ל השיב לחסידים, וכעבור שנים רבות כשכתבנו את הילקוט יוסף על הלכות בישול בשבת (שבת ג עמ' כד, ל והלאה) - יצא לאור בשנת תשנ"ג - שאלתי את מרן מה המקור לסברא שאמר להתיר, ופתח לי ספר זית רענן² ח"ב (סימן ה) שכך כתב. שם מספר שהיה נער אחד בבית האופה, שהכין את האוכל לשבת, והנה הגיע בין השמשות - "ג' וחצי דקות זמניות בין השקיעה לצאת הכוכבים - והוא לא שם לב, והניח את התבשיל בתנור, ובאו לרב של קוטנא - בעל זית רענן, ושאלו אותו האם מותר לאכול מהתבשיל הזה בשבת, שהרי מי שבישול בשבת אפילו בשוגג, בו ביום אסור לאכול (ש"ע סי' שיה ס"א). והשיב להם, מעשה שבת אסור מדרבנן - בשיעור הקודם הארכנו בזה - ובין השמשות ספק יום ספק לילה - גם ספק בדיון וגם ספק במציאות, וספק דרבנן לקולא.

מתגלגל מספק דאורייתא

ה. הוסיף הזית רענן, שלכאורה זה ספק דאורייתא שנתגלגל לספק דרבנן, דהיינו שהספק מתחיל אם עבר איסור בישול דאורייתא, ומתגלגל לרבנן, אם התבשיל נחשב מעשה שבת דרבנן, והרי מהריב"ל (ח"ג סי' ק) כתב שספק דאורייתא שנתגלגל לרבנן אכתי אמרינן ספק דאורייתא לחומרא. והזית רענן מפלפל בזה, וכותב בין היתר, שבנידון זה התבשיל מותר לכולי עלמא, כיון שהספק דאורייתא הוא על גוף המבשל, אם עשה איסור דאורייתא או לא, והספק דרבנן הוא על התבשיל, לכן לא נחשב שהספק דרבנן מתגלגל מדאורייתא, ואומרים ספק דרבנן לקולא, וכמו שכתב הפרי חדש (כלי ס"ס סק"ח). וכתב שיש לדון עוד, מצד זה שהמבשל עשה כן בשוגג, והרי בשוגג גם למבשל עצמו וגם לאחרים, אסור בשבת ומוותר למוצאי שבת, ואם כן זהו דבר שיש לו מתירין, ואיך נתיידי לאכול מהתבשיל בשבת? אלא אחר שבמזיד לא נחשב דבר שיש לו מתירין, כי לבעלים אסור לעולם, אף שבשוגג לא שייך טעם זה, מכל מקום כיון שכל עיקר האיסור בשוגג הוא משום שקונסים שוגג אטו מזיד, לא יהיה הטפל חמור מן העיקר. והעתיקו בקיצור הגאון המהרש"ם (דעת תורה סי' שיח סס"א, עמ' קצא) - היה גדול הדור לפני כ-120 שנה - והסתמך עליו.

כמו כן, חזק וברוך לרב נעים זמירות ישראל, הרב רבי ראובן דרעי, רב מושב שוקדה, שנבחר לרב מועצה אזורית שדות נגב. יש שם הרבה עבודה ותפעל, קל לך לחזק את האנשים, למה? כשמרן זצ"ל היה רב ראשי במצרים בגיל 27, היו שם חמישים אלף תושבים יהודים, לצערנו הרבה התרחקו מהתורה, והרב משך אותם, איך? כשהיה שליח ציבור, בתפלת שחרית ומוסף היה עושה מקאמים, ואנשים נהנו מהמקאמים, איך עובר ממקאם למקאם... והתקרבו. פעם מרן עשה ב'כתר' מנגינה חדשה, אף אחד לא הכיר, ואחרי התפלה ניגש אליו חכם אהרן שוויכה שהיה תלמיד חכם, ושאל, מאיפה המנגינה הזו, פעם ראשונה שאני שומע אותה. אמר לו מרן, בדרך לבית כנסת עברתי דרך המסגד, ושמעתי מהחלון את עבדול ווהב מנגן, הטיתי אוזן, ואת המנגינה שעשה העברתי מהטומאה לקדושה, כמו שכותב החיד"א (ברכ"י סי' תקס) להתיר, ובלבד שהציבור לא מכיר את המילים המקוריות (עיין יחווה דעת ח"ב סי' ה). פלא פלאים. כך מרן משך את הציבור. רבי ראובן בכנסי רבנים עולה ש"ץ, ונהנים ממנו, תנצל את זה שאתה יודע לנגן טוב, מנגינות של מרוקאים, אבל הן יפות מאוד... וכך תקרב את ציבור הבעלי בתים, משמח לב אלוקים ואנשים. תמשיך למסור שיעורי תורה, "הוצק חן בשפתותיך" (תהלים מה, ג), תזכה להגדיל תורה ולהאדירה, תעשה עוד כהנה וכהנה.

² היה רב בקוטנא, נפטר לפני כ-160 שנה, היה מגדולי הדור, לא כולם מכירים את הספר הזה, אבל מי שעוסק בהלכה מכיר.

לפני כחמישים שנה הייתי נוסע למושב בר גיורא, מושב מטע, מושב נס הרים, למסור שם שיעורים. מרן זצ"ל היה לוחץ עלינו כבר מצעירותנו, בגיל עשרים וכמה, שנלך לתת שיעורים במושבים. וכך עשיתי. לאחרונה הייתי שם, ובאו כמה זקנים באים בימים ואמרו, אנחנו זוכים את כבודו לפני חמישים שנה. זה לא היה קל, כשאתה בא למושביניקים אתה לא יכול לומר פלפול, מחלוקת הרמב"ם והרשב"א... אלא הלכות פשוטות, לדבר איתם לפי הרוח והרמה שלהם, ולאט לאט להרים את הרמה.

פעם נתתי שיעור במושב מטע, ודיברתי בהלכות שבת, פתאום ניגש מושביניק אחד ושאל: כבוד הרב, האם מותר לשתות 'מאחיה' - ערק לפני התפלה? השבתי לו שאסור, ורק קפה ותה כדי להתעורר מותר. רק אמרתי כך, הוא כעס, דיבר קשה, קם ויצא. לא הבנתי, הוא שאל שאלה בהלכה ועניתי לו... אחר כך התברר שבבוקר הוא חילק ערק לפני התפלה, והיו שהעירו לו ואמרו שזה אסור, והוא אמר שמוותר, איך אפשר בלי 'מאחיה' - מחיה המתים... זה מעורר את האדם. והיה ויכוח. והוא היה בטוח בצדקתו שמוותר, והתערב עם הגבאי על סכום גדול, ואמרו שכאשר הרב יבוא בערב בין מנחה לערבית, נשאל אותו ויכריע. ומסתבר שהפסיד סכום גדול ולכן כעס... אחר כך שלחתי לקרוא לו ופיסתי אותו. מישהו אחר במקומי היה אולי נפגע, אבל צריך לקיים "טרחכם ומשאכם וריבכם" עלי היו כולנה. וקירבתי אותו, ואחר כך יצאו לו בנים בני תורה. לכן תפעל הרבה, יש לך מה לפעול, ולאט לאט תעלה במעלות הקודש, והעיקר שתזכה את הרבים ותתן הרבה שיעורים.

הנאה ממעשה שבת במחלוקת

1. בכלל בכל מיני מחלוקות ראשונים ואחרונים בהלכות שבת, גם אם מחמירים בדאורייתא, אבל לענין איסור הנאה ממלאכת שבת שהוא מדרבנן, אמרונין שפיר ספק דרבנן לקולא. למשל, במרוקו ישנם שנהגו להקל, שמי שלמד עם קבוצה עד שתים בלילה, ולפתע "עלה עשן באפו", פתח את סיר החמין וראה שעומד להישרף או להתייבש, היו מוספים לו מים חמים, לא מהברז, אלא מהמיחם - תמי 4 או נועם 2... תקף אסביר שזה לא פשוט, אבל כך כתב רבי יוסף משאש - רבה של חיפה, היה חסידא קדישא, חיבר כמה ספרים - בשו"ת מים חיים (ח"א חאו"ח סימן קנב), שמנהג מרוקו היה לערות מים חמים על חמין שהצטמק. גם הגאון רבי שלום משאש בספרו תבואות שמש (חאו"ח סימן כו) ובשו"ת שמש ומגן ח"א (חאו"ח סי' ה) כתב שכך מנהג מרוקו. וכן כתב בספר פרחי כהונה (סי' לג) לאחד מגדולי רבני מרוקו לפני כ-100 שנה. גם הרב משה מלכה - רבה של פתח תקוה - כתב בספרו מקוה המים ח"ג (סימן מב) שבמרוקו נהגו להקל. אבל מרן בשו"ת יחווה דעת ח"ד (סי' כב) לא הסכים להקל, ויש לדון מה הדין בדיעבד, מי שמתארח אצל אחד שהוסיף מים לחמין, וטען שבמרוקו נהגו להקל, האם מותר לאכול מהחמין? אם אסור, "אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'" (משלי כא, ל), שיבקש חמין מהשכן, או יאכלו קופסת שימורים. אבל כיון שזה דבר השנוי במחלוקת הפוסקים, בדיעבד מותר לאכול. ונבאר את יסוד הדין.

מכשלה גדולה

2. כתב רבינו יונה (באגרת התשובה יום הכלל א סימן ג) - הביאו הנימוקי יוסף במסכת בבא בתרא (י"ע"א מדפי הר"ף): ומכשלה גדולה תחת יד קצת מן העם, שטומנים קומקום מים חמים מערב שבת, וכשהתבשיל מצטמק שופכים מים חמים לקדרה בשבת, ופעמים שאין המים חמים כל כך שהיד סולדת בהם, ונמצאו מבשלים בשבת. ועוד שאפילו אם היו המים חמים שהיד סולדת בהם - להלכה כ-45 מעלות - כיון דאיכא למאן דאמר בירושלמי (פ"ג דשבת ה"ה) שעירוי דינו ככלי שני³, מיד כשיצאו מן הכלי, אף על פי שהם רותחים פסק כוח רתיחתם מלבשל, ומתבשלים בתוך התבשיל, שמים מבושלים שפסקה רתיחתם, יש בהם משום בישול.

בישול אחר בישול בלח

3. אולם הרשב"א והריטב"א והרמב"ן (שבת מ: ו) והר"ן (שבת מ: ומ"ח). חולקים, וסוברים שמוותר לקחת מים חמין שהטמין אותם בערב שבת

3 אף שלהלכה עירוי מכלי ראשון מבשל כדי קליפה, ולכן מרן בשלחן ערוך (סימן שיח סעיף י) אסר לערות מים רותחים על גבי תבלינים בקערה, כי התבלינים עצמם כעובי קליפה ומתבשלים. מכל מקום המים באויר יורדים דרגה, וכאשר נכנסים לכלי ראשון הם מתבשלים, ובפרט לפי מה שכתב הרמב"ן (עבודה זרה עד): שמה שעירוי מבשל כדי קליפה הוא מדרבנן.

4 שמעתי שיש מאפה שנקרא 'סופלה', שיש בו שוקולד שעל ידי החימום הוא נמוס, ואומרים שלפחות בחלק מהמתכונים הבצק לא אפוי לגמרי, וכשמחמם אותו גומר את האפיה. והראו לי שיש שכתבו להקל על פי דברי הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק ח"ט לכו"ז אות ב), שגדר מבושל כל צרכו הוא, שסתם אדם רגיל לאכלו לתחילה ולא בשעת הדחק, ואם כן כיון שרוב העולם אוכלים אותו כך, מותר לחמם. ויש שדימו לביצה רכה שראויה לרוב העולם (עיין חו"ע שבת ח"ד עמ' של, בשם הציץ אליעזר ח"י"ח סי' לב). ואכן יש לחקור האם מסתכלים לפי רוב העולם שאוכלים כך, אפילו שזה לא מבושל לגמרי, או שצריך שכל העולם יאכלו כך, ואם יש אנשים שלא יאכלו כי זה לא אפוי כל צרכו, אסור לחמם ולגמור את האפיה בשבת. יש מקום לפלפל בנושא הזה, אבל איסור אפיה הוא מדאורייתא, ואיך יכנס בידים לספק דאורייתא (קובץ

ולערוותם לתוך תבשיל שמצטמק, ולטעמייהו אזלי, שאין בישול אחר בישול גם בדבר לח. תראו, במשנה (שבת קמה): שנינו: כל שבא בחמין מערב שבת שורין אותו בחמין בשבת. כלומר דבר שהתבשל מערב שבת כל צרכו⁴, מותר לחזור בחזרה ולחממו במים חמים, או כנגד האש או בפלאטה חשמלית, שהוא מקום שאין בו חשש מחזי כמבשל. והגמרא מביאה דוגמא, כגון תרנגולתא דרבי אבא. רבי אבא היה לוקח תרנגולת מבושלת מאתמול, ובשבת היה שורה אותה בקערה עם מים חמים, 'שיקע צרינו בתוכו', על מנת לחממה ואוכל. לדעת הרשב"א והרמב"ן והר"ן, הגמרא שדיברה על תרנגולת שהיא גוש יבש, נקטה כן לדוגמא בעלמא, אבל לאו דוקא, ואפילו בדבר לח אין בישול אחר בישול, ולכן מותר לחמם מים או מרק צוננים שכבר הוחמו מערב שבת, וכן מותר לערוותם על התבשיל. וכן דעת הרמב"ם (פ"ט מהלכות שבת ה"ג ופכ"ב ה"ח) שלא חילק בין יבש ללח.

רבינו יונה לשיטתו

5. הר"ן הקשה על רבינו יונה, מדוע אסר לערות מים חמים על תבשיל שמצטמק, הלא אין בישול אחר בישול. והבית יוסף (סימן רנג) הביא את מהר"י אבוהב שיישב, שרבינו יונה לשיטתו, שסובר כדעת רש"י (שבת לד: ותוס' (ישנים שבת לו סע"ב) והרא"ש (פ"ג דשבת סימן ו) והטור (סי' שיח), שיש בישול אחר בישול בלח, והגמרא שאמרה כגון תרנגולתא דרבי אבא, התכוונה לומר שאין בישול אחר בישול דוקא בדבר יבש, כגון עוף מבושל, וכן בורקס או אורז וכדומה, אבל לא בדבר לח, כי כל מעלת הלח כשהוא חם, מי אוכל מרק צונן. ולכן החשש הוא שבאויר המים יורדים דרגה לכלי שני, וכשמגיעים לתבשיל הם חוזרים להיות כלי ראשון.

דעת מרן בבישול לח

6. מרן השלחן ערוך (סימן שיח סעיף ד, ז, טו) לכאורה היה צריך לפסוק כמו הפוסקים הספרדים שהם 'מאריה דאתרין', ומכללם הרמב"ם שהיה עמוד ההוראה ומרא דאתרא במזרח התיכון, והרשב"א שהבית יוסף (י"ד סי' קה) כותב עליו "אורו של עולם", ומהרש"ם (ח"א חיו"ד סי' קלו וסי' קעד) - היה בדור סמוך למרן - כתב בשם רבו רבי יוסף טאיטצק, שסברת הרשב"א חשובה בעיניו כסברת רוב הראשונים. והם פסקו שאין בישול אחר בישול גם בדבר בלח, אבל מרן חילק בין יבש ללח ופסק שבלח יש בישול אחר בישול⁵ - ואילו הרמ"א (שם סט"ו) היקל בפושר - ולמה מרן עזב את הפוסקים שלנו? אלא שהמגן אברהם (סי' רנד, סי' רנו סק"א) כתב, שהמחלוקת בדין בישול אחר בישול בלח היא

ב"י חלק ל"ח סי' ו) [א.ה. וכן בקובץ אור השבת (ח"ל עמ' יא) נשאל הגריש"א במפורש על סופלה והשיב לאסור].

עכשיו שנכנסתי לכאן, בא בחור אחד ואמר שיש נס קפה בטעמים, שאלתי אותו אם זה מבושל? ואמר שלא מבושל. מאיפה הוא יודע... ואם אכן יש שם תבלינים לא מבושלים, צריך להזהר. יש קפה שחור טורקי עם הל, ואף שהקפה קלוי, ההל לא מבושל.

פעם הרב אלבז שאל את מרן זצ"ל - מרן היה מחזק את ישיבת אור החיים ובמשך שנים היה טורח ומגיע לשם בכל שבוע ומוסר שיעור, חיזק מאד את הרב אלבז - לגבי קפה עם הל, ומרן השיב שההל בטל ברוב. אבל אפשר שמרן לא נחת לכך שההל לא מבושל, כי בדבר לא מבושל מה שייך ביטול ברוב, וכי זה איסור והיתר, זה מבשל בשבת, ואין הכי נמי צריך להזהר בדבר הזה.

5 בשלחן ערוך סימן שי"ח לפעמים מרן כתב "רוטב" (סעיף ח) ולפעמים כתב "מרק" (סעיף ד, טו), ומרן הבית יוסף מדייק בלשונו, שמרק הוא רוב לח, ואסור לחממו משום שיש בישול אחר בישול בלח, אבל תבשיל יבש עם קצת רוטב, הולכים אחר הרוב היבש ומוותר לחממו בשבת.

נהנת? היה שותף בהוראת קבע או בתרומה חד פעמית להוצאת הגיליון!!!

1. הפקדה לחשבון בנק: מזרחי טפחות סניף: 523 מ.ח. 225485 ע"ש עמותת חוץ עובדיה בנשר.
2. העברה בביט 054688382 ולציין: עבור "השיעור השבועי". 3. קישור דיגיטלי מאובטח להו"ק:
<https://nedar.im/7004246> ולציין: עבור "השיעור השבועי".

Super Market
2000 מעיין
חסות: החל המחלתם!

בדבר דאורייתא, יש מתירים לגמרי ויש אוסרים מהתורה, ואין לנו שני עמודי הוראה שאומרים דבר אחד להכריע כמותם, הרא"ש החמיר והרמב"ם הקל והרי"ף לא גילה דעתו - רק העתיק את דברי הגמרא - וכיון שיש לנו מערכה לקראת מערכה, יש לומר ספק דאורייתא לחומרא.

דעת מרן בעירוי רותחים

יא. ובדין עירוי מים רותחים על תבשיל, מרן השלחן ערוך (סימן רנ"ג ס"ד) פסק כדברי רבינו יונה: יש למחות ביד הנוהגים להטמין מבעוד יום קומקום של מים חמים, ונותנים אותם לתוך הקדירה בשבת כשהתבשיל מצטמק. ע"כ. דהיינו שלא רק שאסר, אלא גם כתב שצריך למחות במי שמיקל, ולומר לו שבאוויר המים מתקררים, ויש לחוש למאן דאמר שכשמיגיעים לקדרה חוזרים ומתבשלים. ובבית יוסף שם בשם הנימוקי יוסף בשם רבינו יונה מבואר, שיש שני טעמים לאסור, א. לפעמים המים לא יהיו בחום שהיד סולדת בו, ועל ידי נתינת המים בתבשיל יתבשלו. ב. המים מתקררים באויר, ועל ידי שמתערבים בתבשיל מתבשלים. אבל צריך להבין את הטעם הראשון, שלפי טעם זה, מה שאין לערות מים רותחים על התבשיל, הוא משום חשש שלפעמים המים לא יהיו בחום שהיד סולדת בו, והרי אנחנו לא גוזרים גזרות מדעתנו, וכמו שכתבו הרא"ש (פ"ב דשבת סימן טו) ועוד ראשונים, שמיום שנחתם התלמוד אפילו חכם שכגובה הארזים גובהו בתורה, לא יכול לגזור גזרות. כנראה רבינו יונה הרגיש בכך, ולכן אמר את הטעם השני, ועל כרחק שהוא הטעם העיקרי. מי שיעיין בבית יוסף - יש כאן אברכים תלמידי חכמים - באות ד⁶, יראה שמרן העתיק את שני הטעמים.

מי מדר בשעלו מים

יב. חכם אחד מבני ברק כתב בספרו מנוחת אהבה (ח"א פ"ג הערה 54), שמרן הבית יוסף העתיק רק טעם אחד, שלפעמים המים לא יהיו בחום שהיד סולדת בו, ובקדרה יגיעו לחום שהיד סולדת בו ובכך הוא מבטלם. והרי לא גוזרים גזרות מדעתנו? אלא העמיד אוקימתא בדברי רבינו יונה - וכן בשלחן ערוך שהעתיק דבריו - שמדובר שהמים בדיוק בחום שהיד סולדת בו, לא פחות ולא יותר, ועל ידי שנשפכו באויר ירדו מעט מחום שהיד סולדת בו, וכשמיגיעים לתבשיל חוזרים ומתבשלים, אבל באמת אם המים חמים ביותר מותר לשפוך מהם על התבשיל. ולפי זה כתב להתיר לערות מים ממיחם חשמלי על חמין שמצטמק. אבל כשמישהו בא וחולק, צריך לענות לו, ועל ידי כך התורה מתרחבת, יגדיל תורה ויאדיר. וזו טעות, הבית יוסף מעתיק את שני הטעמים, תקראו את לשון הבית יוסף ותשפטו: כתוב בנימוקי יוסף ריש פרק לא יחפור (ב"ב י). בשם רבינו יונה, ומכשלה גדולה תחת מקצת העם שטומנין קומקום של מים חמים ליתן לתוך הקדרה בשבת כשהתבשיל מצטמק, ופעמים שהאחד אין היד סולדת בו והאחר היד סולדת בו, ומתבשל זה עם זה, ונמצאו מבשלין בשבת, ואף על פי שהן רותחין, אם פסקה כח רתיחתן יש בהם משום בישול.⁷

בש"ע הכוונה כמו בבית יוסף

יג. אמנם האדמו"ר מסוכוטשוב - בעל שו"ת אבני נזר - כתב בספר אגלי טל (בהשמטות דף קלח ע"ב), שאם עדיין חמים המים שהיד סולדת

⁶ בצעירותנו כשלמדנו את הבית יוסף לא היו אותיות וכל הכתב היה צפוף, אבל היום יש מהדורות יפות.

⁷ פעם הייתי בכולל בבני ברק של תלמידיו, ואמרת לי להם שהבית יוסף הביא את שני הטעמים: מכשלה גדולה וכו' ואף על פי שהן רותחין וכו'. ראש הכולל

בהם, אלא רק שיצאו מכלי ראשון, גם מרן המחבר מודה שאין בהם עוד משום בישול, ואף על פי שרבינו יונה כתב במפורש שגם באופן כזה יש בהם משום בישול, והובא בבית יוסף, מכל מקום בשלחן ערוך לא הובאו כלל דברי רבינו יונה לא בסימן רנ"ג ולא בסימן שי"ח. ע"כ. ולפי זה לא אסר מרן השלחן ערוך אלא כשאין המים חמים כל כך שהיד סולדת בהם. אולם מרן זצ"ל ביחוד דעת ח"ד (סי' כב) העיר עליו, שבמחילה מכבוד תורתו נראה שזה אינו, שמאחר שבבית יוסף הביא מקור הדברים מרבינו יונה, עם ההסבר של רבינו הגדול רבי יצחק אבובב בדעת רבינו יונה, שבמים אמרינן יש בישול אחר בישול, ודאי שלזה כיון גם בשלחן ערוך, שמיד כשיצאו מכלי ראשון פסקה רתיחתם ויש בהם משום בישול, שבכל מקום שסתם מרן דבריו בשלחן ערוך, ודאי כוונתו כמו שכתב בבית יוסף, וכמו שכתב גם כן הגאון רבי חיים פלאגי בשו"ת לב חיים ח"א (סימן צט, דף קלח ע"ב).

לא נבהל

יד. גם בשו"ת מקוה המים הנ"ל - היה ידיד של מרן זצ"ל ואוהבו מאוד, נפטר לפני כשלושים שנה - כתב שלפי מה שנהגו במרוקו שנתנו את המים החמים ואת קדירת התבשיל, שניהם במקום אחד על גבי הפלאטה של שבת, בזה גם מרן מודה שיש להקל, כיון שלשניהם דרגת חום שווה. וכן כתב רבי עמרם אבורביע - היה מרוקאי - בספר נתיבי עם (סימן רג). ומרן זצ"ל לא נבהל אף על פי שהיו גדולים, והעיר עליהם שאינו מחוור, כי לדברי הבית יוסף בשם רבינו יונה כשיוצק את המים מכלי ראשון, מיד פסק כח רתיחתם, שהרי אין דינם עוד ככלי ראשון, וחוזרים ומתבשלים בקדרה.

קמא קמא בטיל

טו. יש להוסיף לכל זה, שגם אם במרוקו מנהגו להקל, אבל כשהגיעו לארץ, עושים בכל ההלכות כדעת מרן הבית יוסף שהיה מרא דאתרא. וכי גדולי רבני מרוקו חולקים על מה שכתב מרן בשו"ת אבקת רוכל (סימן ריב), שההולך ממקום שנהגו למקום שלא נהגו - שלא על דעת לחזור - ינהג כמנהג המקום שבא לשם (פסחים נ סע"א), וקמא קמא בטיל. דוגמא למשל, אם היו קהילה של מאה איש שנהגו כדעת הרמב"ם, והנה הגיעו עשרה אנשים מרוסיה שעשו כדעת הרא"ש, הם צריכים לשנות מנהגם ולעשות הכל כדעת הרמב"ם, ואם הגיעו עוד עשרים, גם הם בטלים, ואם אחר כך הגיעו עוד מאה אנשים בבת אחת, נהיו מאה ושלושים עולי רוסיה כנגד מאה תושבי הארץ, אבל הם באו קמא קמא, והיה ביטול, ולכן כולם עושים כמו הרמב"ם. כך כתב מרן באבקת רוכל. כל הגדולים הנ"ל יודעים מיהו מרן הבית יוסף, כמה כתב הרב משאש לחזק את דברי מרן הבית יוסף, אפילו במקומות שמרן זצ"ל פסק לא כך ונימוקו עמו, אבל הוא דבק בדעת מרן הבית יוסף. לכן תמיד מרן זצ"ל אמר, שהמרוקאים ברגע שהגיעו לארץ יעשו בכל ההלכות כדעת מרן הבית יוסף, ואין בזה שום פגיעה ברבני מרוקו. כמה מרן אהב את הרב משאש, הביא אותו לארץ כי העריך אותו ואהב אותו מאוד, וכי יש לו משהו נגד מרוקאים! אנחנו אוהבים את המרוקאים, ואומרים את ההלכה, לא עושים פוליטיקה בהלכה, הלכה זו הלכה! לכן גם המרוקאים לא יערו מים רותחים על תבשיל שמצטמק, שזהו איסור דאורייתא.

התווכח ואמר שהבית יוסף לא כתב "ועוד". אבל ואע"פ וכו' זה הטעם השני ובמהדורה של מכון ירושלים בהגהות והערות, הביאו את הר"ן שהביא לשון רבינו יונה במלואה: דאיכא למ"ד בירושלמי, שעירוי לא מבשל.